

19. YY. OSMANLI' DA DEMOKRASİ HAREKETLERİ

II. MAHMUT (1808-1839)

Balkanlar'da yaşayan ayanlar Alemdar Mustafa Paşa başkanlığında İstanbul'a gelerek II. Mahmut'u tahta geçirdiler. Alemdar Mustafa Paşa'da Sadrazam oldu. Kendiside ayan olan Alemdar; II. Mahmut ve Ayanlar arasında Sened-i İttifak'ın imzalanmasını sağladı.

Sened-i İttifak(1808):

Ayanlar x II.Mahmut

Ayanlar II. Mahmut'un yaptığı İslahatlara destek çıkacak.

II.Mahmut, Ayanlar ile ilgili aldığı tüm kararlarda Ayanlara danışacak.

- ❖ Türk tarihinde ilk kez Sultan kısıtlandı.
- ❖ Türk tarihindeki ilk Demokratikleşme Hareketi.

Ayanlık : Duraklama döneminde, devlet hazineye sıcak para sağlamak amacıyla vergi toplama işini şahıslara aktardı. Bu sistemin adına "İltizam" , şahıslara ise "Mültezim" denir. Mültezimler güçlenerek zamanla yerel güce dönüştüler. Ortaya çıkan bu güce "Ayanlık" denir.

II.Mahmut'un Yaptığı İşler :

- ❖ Alemdar Mustafa Paşa II. Modern Orduyu; Sekban-ı Cedid' i kurdu. Yeniçeriler isyan ederek Alemdarı öldürdü. Böylece II. Mahmut Alemdarın ölümüyle kendini gösterdi.

- 1.) II. Mahmut,III. modern ordu olan Eşkinici Ocağını Kurdu. Fakat isyan çıkacağını anlayınca ocağı kapattı.
- 2.) Yeniçeri Ocağı kaldırıldı. (1826) " Vakay-i Hayriye"

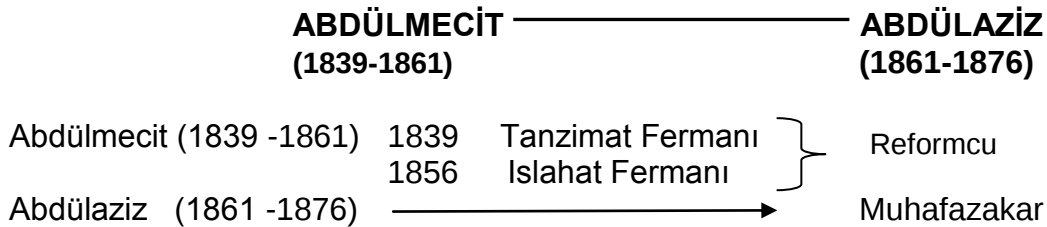
Vakay-i Hayriye: Böylece ıslahatların önündeki en büyük engel kalkmış oldu. Kurulacak olan modern ordu ıslahatların öncüsü, destekleyicisi olacaktır.

- 3.) IV. Modern ordu; "Asakir-i Mansurey-i Muhammediye" kuruldu.Eyaletlerde müşirlikler ve redif birlikleri kuruldu.
- 4.) Mehter takımı ve marşı kaldırıldı ;Mızakay-ı Hümayun- Bando okulu açıldı.
- 5.) Tıbbiye ve Harbiye okulları açıldı.
- 6.) Divan-ı Hümayun Kaldırıldı ;Nazırlıklar(bakanlıklar) kuruldu.
- 7.) Sadrazamlık başvekalete (Başbakanlık) dönüştürüldü.
- 8.) Devlet memurlarına maaş bağlandı.Kılık – kıyafette değişiklik yapılarak **fes-pantolon** zorunluluğu getirildi.

- 9.) Müşadere sistemi kaldırıldı. (Ölen devlet adamlarının mallarına el konulmasıydı). Böylece miras hakkı tanındı özel mülkiyete atılan ilk adımdır.
- 10.) Merkezi otoriteyi güçlendirmek amacıyla, Eyaletler; İl → Sancak → Kaza → Köy olarak bölümlere ayrıldı.
İllere merkezden maaşlı; Vali, Garnizon Komutanı, Defterdar gönderildi.
- 11.) İltizam kaldırıldı.
- 12.) Tımar kaldırıldı.
- 13.) Köylere muhtarlık sistemi getirildi.
- 14.) İlköğretim (İstanbul'da yalnızca erkeklere) zorunlu hale getirildi. Böylece Türk tarihinde ilk kez zorunlu eğitim başladı.
- 16.) Rüştîye ve İdadiler (Ortaokul ve Lise) açıldı.
- 17.) İlk modern **nüfus Sayımı** yapıldı. Askeri ve ekonomik amaçlı yapıldı.
- 18.) İlk Posta-Polis Teşkilatı kuruldu.
- 19.) İlk Resmi **Gazete** Takvim-i Vakayi çıkarıldı.
- 20.) Mektebi Maarif-i Adliye açıldı. (Devlet adamı yetiştiren okul)
uyarı: Fatih döneminde açılan Enderun Mektebi kapatıldı.
- 21.) Sultan portresi resmi dairelere asıldı
- 22.) Deri, çuha, iplik ve bez fabrikaları açıldı.
- 23.) Salgın hastalıklarla mücadele için karantina servisleri kuruldu.
- 24.) Avrupa'ya ilk kez öğrenci gönderildi.
- Not:** Öğrenciler Tanzimat Döneminde Genç Osmanlılar (Jön Türkler) olarak geri dönecek ve Osmanlı siyasetine kalem gücü ile baskı yaparak, Meşrutiyeti ilan ettireceklerdir.

❖ II. Mahmut Tanzimat Fermanı'nı hazırlama emri veriyor fakat göremeden ölüyor.

TANZİMAT DÖNEMİ(1839-1876)

1. 1839 - TANZİMAT FERMANI (Gülhaneyi Hattı Hümayun)

Hazırlayan Mustafa Reşit Paşa, okunduğu yer Gülhane Parkı'dır.

Maddeler:

- 1.) Osmanlı tebaasında yaşayan herkesin can, mal ve namus güvenliği devlet garantisindedir.
- 2.) Askerlik sağlam esaslara dayandırılacaktır.
- 3.) Vergiler herkesin gelirine göre alınacaktır.
- 4.) Kanun önünde herkes eşittir. Yargılanmadan kimse cezalandırılmaz. mahkemeler herkese açık olacaktır.
- 5.) Herkes mal mülk sahibi olabilir.
- 6.) Rüşvet ve İltimas önlenektir.

Sonuç: Sultan Abdülmecit bu maddelere uyacağına dair söz verdi. Böylece Osmanlı'da **ilk kez yasa (kanun) üstünlüğü** kabul edildi. Anayasal sürecin başlangıcıdır.

2. 1856 ISLAHAT FERMANI (Abdülmecit)

Hazırlayan; Ali ve Fuat Paşa'dır. Genel olarak azınlıkların (gayrimüslimler) haklarını içermektedir.

Maddeler:

- 1.) Azınlıklar devlet adamı ve asker olabilirler. (Askeri okullara ve devlet adamı yetiştiren okullara girebilecekler.)
 - ❖ Fermana kadar devlet adamı ve asker olmanın ilk şartı Müslüman olmaktır.
- 2.) Azınlıklar “ Nakd-i Bedel “(bedelli askerlik) uygulaması ile zorunlu askerlikten kurtuldu. Böylece Cizye kaldırıldı. (Cizye: Gayrimüslimlerin askere gitmeme karşılığında devlete ödediği vergidir ve her sene alınır. Korunma, kelle vergisi de denir.)
- 3.) Gayrimüslimler mal-mülk sahibi olabilir.(Özel mülkiyet hakkı)
- 4.) Yabancılar mal-mülk sahibi olabilirler.
- 5.) Azınlıkların kamu binaları devlet tarafından tamir edilecek.
- 6.) İsteyen herkes banka ve şirket kurabilir. (Genelde gayrimüslimler açacaktır. Müslümanlar tarımla uğraştıkları için sermaye birikimine sahip değiller)
- 7.) Müslümanlar azınlıklar için hakaret içeren sözler kullanamaz.
- 8.) İltizam kaldırıldı.
- 9.) Azınlıklar il meclislerine üye olabilirler.

Tanzimat Dönemi Yapılan İşler (1839-1876) :

- 1.) Tanzimat ve Islahat Fermanları ilan edildi.
- 2.) Askerlik, Osmanlı tebaasındaki bütün erkekler için vatan görevi oldu.
 - ❖ Islahat fermanı ile azınlıklar kurtuldu (Nakd-i Bedel uygulaması)
- 3.) Avrupa'dan ilk kez yasa getirildi. İlk gelen yasalar Ceza ve Ticaret yasalarıdır. Fransa'dan alındı.
- 4.) Mecelle hazırlandı. (Ahmet Cevdet Paşa hazırladı.) İlk Osmanlı medeni kanunudur.
- 5.) İlk modern mahkemeler açıldı. (Nizamiye Mahkemeleri)
- Uyarı:**Hukukta eski sistemler kaldırılmadığından karışıklığa yol açtı ve hukukta ikililikler başladı.
- 6.) Kızlara ilk kez eğitim hakkı verildi. (Ortaokul-Lise) Karma eğitim yok.
- 7.) Darül Muallimat (Kız Öğretmen okulu) açıldı. İdadi seviyesinde.
- 8.) Yabancı okullar açıldı. (Robert Koleji, Sen Benuva) Yabancı okullar sorunu başladı.
- 9.) Encümen-i Danış (Dil-Tarih Fak.)
Mülkiye Mektebi (Siyasal Bilimler)
Ziraat Mektebi
 - ❖ Eğitimde alanlaşma vardır. Klasik eğitim anlayışı yavaş yavaş terk ediliyor.
- 10.) Darül Fünûn açıldı. İlk üniversite, pozitif bilimler verildi.
- 11.) Maarif teşkilatı kuruldu. (Eğitim Bakanlığı)
- Uyarı:**Medreseler ve medreselerin masrafını karşılayan vakıf teşkilatı kapatılmadı. Eğitimde ikililikler başladı.

- 12.) İlk dış borç alındı. (1854 Kırım savaşı döneminde, İngiltere ve Fransa'dan alındı.)
13.) İlk telgraf hattı döşendi.
14.) İlk kağıt para basıldı. (Kaime)
15.) İlk demiryolu döşendi. (İzmir-Aydın arası)
16.) İlk özel gazete basıldı. Tercüman-ı Ahval. (Kurucusu Agah Efendi- Şinasi Cerideyi Havadis (Yarı Resmi)
17.) Avrupa tarzı edebi ürünler geldi. (Roman, Tiyatro, Piyes...)
18.) İlk bankalar açıldı.
Bank-ı Dersaadet
Bank-ı Osmaniye (Darphane görevini de yapar.)
19.) İl meclisleri açıldı.
❖ Taşrada yöneticilere yardımcı olan yerel halktan seçilmiş meclistir.
❖ Islahat fermanı ile gayrimüslimler de il meclislerine girdiler.
20.) Avrupa'ya gönderilen öğrenciler döndü. Böylece Genç Osmanlılar grubu ortaya çıktı.

Türk Tarihinde Görülen Devlet Yönetim Şekilleri:

Monarşi : Monarşinin en keskin olduğu zaman Mutlak Monarşi'dir. Tek kişinin hakimiyetindedir. Yasama, Yürütme, Yargı sultandır.

Teokrasi : Din kuralları ile devlet yönetimidir. (Osmanlı'da Teokratik Monarşi vardır.)

Meşrutiyet : Sultan gücünün anayasa ve parlamento ile kısıtlandığı yönetim şeklidir.

Cumhuriyet : Halkın kendi kendini yönetmesidir.

I. MEŞRUTİYET DÖNEMİ (1876-1878)

- ❖ Genç Osmanlıların(Jön Türkler) etkisi ile geldi. Dönemin sultanı II.Abdülhamit, Mithat Paşa başkanlığında bir komisyona anayasa hazırlanması emrini verdi. (Genç Osmanlıların siyasi üyesi Mithat Paşa anayasa hazırlaması için görevlendirildi.)
- ❖ 23 Aralık 1876 Kanun-i Esasi ilan edildi.
- ❖ Türk tarihin ilk anayasasıdır.
- ❖ Sultan Anayasa ile ilk kez kısıtlanmıştır.
- ❖ İlk seçimler yapıldıktan sonra, Türk tarihinin ilk parlamentosu açıldı.

- ❖ **Halk ilk kez yönetime dahil oldu.**

KANUN-İ ESASİ (23 Aralık 1876)

- 1.) Osmanlı tahtına Osmanlı soyundan biri gelecektir.
- 2.) Yasama; yasayı meclis hazırlar, son şeklini sultan verir.
- 3.) Yürütme; Sultan bir temsilce seçer, o kişi hükümeti kurar. Hükümet Sultana karşı sorumludur.
- 4.) Yargı; bağımsız mahkemelerdedir.
- 5.) Sultanın sürgün yetkisi vardır.

- 6.) Meclisi açma kapama kararı sultana aittir.
- 7.) Kişi özgürlüğü, basın özgürlüğü, mülkiyet hakkı, eğitim hakkı devlet garantisindedir.

Sonuç: II.Abdülhamit 1877-1878 (93 Harbi) Osmanlı-Rus harbinin kötü gidişatını bahane ederek meclisi kapattı. Anayasayı askıya aldı. Gerici bir harekettir.

- ❖ **Yorum:** Sultanın *anayasa ile kısıtlandığı* ilk dönem I.Meşrutiyet, Sultanın *kanun ile kısıtlandığı* ilk dönem Tanzimat dönemi, Sultanın *kısıtlandığı* ilk belge Sened-i İttifak 'tır.

II.ABDÜLHAMİT'İN İSTİBDAT DÖNEMİ(1876-1908)

- 1.) Monarşiye tekrar dönüldü
 - 2.) Basın yayın hayatına sansür getirildi.
 - 3.) Teşkilat-ı Mahsusa örgütünü kurdu. (Hafiye örgütüdür)
 - 4.) Mekteb-i Hukuk-i Şahane (Hukuk Mektebi)
Sanayiye Nefise (Güzel Sanatlar Akademisi)
Baytar mektebi
Aşiret çocukları için özel okullar açıldı.
 - 5.) Kızlara yüksek okul hakkı verildi.
 - 6.) Mecelle uygulandı
 - 7.) Demir yolları yapıldı, yaygınlaştırıldı. Hicaz-Berlin, Bağdat-Berlin arasında demiryolu döşendi.
 - 8.) Ziraat bankası açıldı.
 - 9.) Bu dönemde alacaklı devletler tarafından İstanbul'da Düyun-u Umumiye(genel borçlar idaresi) kuruldu.
- ❖ Genç Osmanlılar balkanlara kaçtılar.30 yıl içinde dönüşüme uğradılar ve yeni bir örgüt doğdu ; İttihat Terakki Cemiyeti kuruldu.
 - ❖ İngiltere-Rusya arasında 1908'de Reval görüşmesi ile Osmanlı topraklarını paylaşma planları yapıldı.Balkanlarda İttihat Terakki cemiyeti üyesi askerler isyan etti.II.Abdulhamit bunalımları aşmak için tekrar Meşrutiyet'i ilan etti.Böylece otuz yıl süren **İstibdat dönemi** sona erdi.

II. MEŞRUTİYET (1908-1922)

Dönemin gelişinde etkili olanlar; İttihat Terakki Cemiyeti.

Dönemin Sultanı II.Abdülhamit

Dönemin Gelişini hızlandıran olay Reval Görüşmesi (İngiltere-Rusya)

Kanun-i Esasi aynı şekilde ilan edildi.

Meclis-i Mebusan tekrar açıldı.

31 Mart Vakkası (1909)

Sebe; Meşrutiyete karşı Monarşiyi isteyenler tarafından çıkartıldı.Gerici bir harekettir.

❖ Rejime karşı olan ilk harekettir.

• Türk tarihindeki ilk ihtilal hareketidir.

Sonuç; Selanikte hazırlanan Hareket Ordusu (Kürmay Subay Mustafa Kemal)

İstanbul'a gelerek isyanı bastırdı. (Komutan; Mahmut Şevket Paşa)

Sonuçları:

a) Meşrutiyet güç kazandı.

b) II.Abdülhamit tahttan indirildi. Yerine V. Mehmet Reşat getirildi. Meclis kararı ile inen ilk ve tek sultan II.Abdülhamit'tir.

c)1909 Anayasa Değişikliği gerçekleşti;

- 1.) Yasama: Yasayı meclis hazırlar.
 - 2.) Yürütme: Yürütme meclise karşı sorumludur.
 - 3.) Sultanın sürgün yetkisi yoktur.
 - 4.) Sultanın meclisi açma kapama yetkisi yoktur.
 - 5.) Siyasal parti kurma hakkı geldi.
 - ❖ Türk tarihinde ilk defa çok partili hayata geçildi.
 - İttihat ve Terakki Fırkası
 - Hürriyet ve İtilaf Fırkası
 - (Milli) Ahrar Fırkası.
 - 6.) Dernek kurma ve miting yapma hakkı geldi.
 - 7.) Grev ve Lokavt hakkı geldi.
- } Bu maddeler ile meclisin otoritesi artmış oldu.

Bab-ı Ali Baskını (1912)(Hükümet Darbesidir)

Sebebi; I.Balkan savaşında hükümetin Edirne ve Kırklareli'ni kaybetmesidir.

Sonuç; Sultan iradesiyle kurulan Kamil Paşa hükümeti devrildi. İttihat ve Terakkicilerin desteklediği hükümet kuruldu. Başkanı Mahmut Şevket Paşa oldu.

❖ İttihat ve Terakki yönetimi tamamiyle kontrolü eline aldı. Parti diktasının başladığı dönemdir.

DÜŞÜNCE AKIMLARI

Düşünce akımları devleti dağılmaktan kurtarmak için ortaya çıktı. Toprak kopmasına bağlı olarak değişikliğe uğradılar.Ama sonuç olarak Osmanlı İmparatorluğunu dağılmaktan kurtaramadılar.

1.) Osmanlıcılık (Panosmanizm) :

Fikir gayrimüslimleri hedef alır. Osmanlı tebasında yaşayan herkes, din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın Osmanlı vatandaşıdır.

- Fikri Savunanlar: Genç Osmanlılar (Jön Türkler)
- Fikrin devlet politikası olduğu dönem: I.Meşrutiyet (1876-1878)
- Osmanlıcılık politikasına uygun olarak yapılan işler:Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, Meşrutiyetlerdir.
- Fikrin ölüşü; I.Balkan Savaşı sonrasında Arnavutluğun bağımsızlığını ilan etmesidir.(Son Gayrimüslim toprağının kopuşudur.)

2.) İslamcılık (Ümmetçilik-Panislamizm) :

İslam dünyasını bir bayrak altında toplamaktır.

- Fikri savunan II.Abülhamit.
- Fikrin devlet politikası olduğu dönem; İstibdat Dönemi (1878-1908)
- Fikrin doğuşu; İslamın doğuşudur.
- Fikrin ölümü; I.Dünya Savaşında Kanal Cephasinde Arapların Osmanlıya İhaneti ile gerçekleşti.

3.) Turancılık (Türkçülük-Pantürkizm) :

Türk dünyasını bir bayrak altında toplamaktır.

- Fikrin savunucusu; İttihat ve Terakki Cemiyeti . (Enver Paşa)
- Fikrin devlet politikası olduğu dönem; II.Meşrutiyet
- Mustafa Kemal'in önderliğinde akım gerçekçi bir hal alarak Anadolu Milliyetçiliğine dönüştü..
- Milliyetçilik akımı ile gelmiştir.
- Kurtuluş Savaşı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması akımın getirdiği en önemli sonuçlardır.

4.) Batıcılık (Çağdaşlık-Modernleşme-İnkılapçılık) :

Çağın ihtiyaçlarına cevap vermeyen kurumların kaldırılıp yerine yeni kurumların getirilmesidir.

- Osmanlı, *Avrupanın üstünlüğünü 1718 Lale Devrinde kabul etti.*(III.Ahmet – Gerileme-Lale Dönemi)
- Avrupa tarzı ilk ıslahatlar bu dönemde başladı.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinde Milliyetçilik ile birlikte Batıcılık da vardır.

5.) Adem-i Merkeziyetçilik :

II.Meşrutiyet döneminde yaşayan Prens Sebahattin tarafından savunuldu. Savunulan fikir eyalet sistemidir. Yükseliş dönemine özlem duyuyor. Asla devlet politikası olamadı.